

WAKE UP!

UPCYCLE JE REGIO

UPCYCLE JE REGIO VANUIT GRONDSTOFKRINGLOPEN

Alfride Groenewold
Leonie Spronk

INHOUD

09 > WAKE UP! PROLOOG

HOOFDSTUK

01

- 11 > DE URGENTIE: AL TWEE MINUTEN OVER TWAALF
- 15 > De wereld ligt op de intensive care
THOMAS RAU
- 25 > Het wordt tijd dat we verantwoordelijkheid nemen voor deze planeet
LOUISE VET
- 33 > Met al dat plastic in onze wateren voltrekt zich nu de grootste olieramp ooit
MARIA WESTERBOS
- 41 > Als je zelf de urgentie voelt, wil je wel aan de slag
MARJAN MINNESMA
- 46 > Europese Groene Actieplan wil groen ondernemerschap vergroten
INSPIRATIE

HOOFDSTUK

02

- 49 > DE VISIE: ANDERS KIJKEN NAAR GRONDSTOFFEN
- 53 > In onze huidige economie verdwijnt jaarlijks 8 kg textiel per inwoner
ANTON LUIKEN
- 61 > Het gebruik van kunststoffen zal alleen maar toenemen
GEERT HEIDEMAN / RUDY FOLKERSMA
- 69 > Afval scheiden genereert meer inkomsten, dat is mijn punt
GUNTER PAULI
- 74 > Nieuwe ondernemingsgeest breekt door
INSPIRATIE

VERANDERING LIGT
VRIJWEL ALTIJD
BINNEN HET EIGEN
BEREIK EN DE EIGEN
INVLOEDSSFEER VAN
EEN SAMENLEVING
IN EEN REGIO.

HOOFDSTUK

03

- 77 > DE STRATEGIE: CIRCULAIRE ECONOMIE ALS BASISSTEEEM
- 81 > De omslag naar duurzaamheid komt uit de grote steden
MEINY PRINS
- 89 > Verduurzaming staat of valt met leiderschap
STEF KRANENDIJK
- 95 > Continu out of the box denken brengt je verder
TON VAN KEKEN
- 103 > De uitdaging is om gerecyclede kunststoffen zo hoog mogelijk in de keten terug te brengen
GERRIT KLEIN NAGELVOORT
- 110 > Inwoners maken zelf het verschil in verduurzaming
INSPIRATIE

HOOFDSTUK

04

- 113 > DE CULTUUR: DOOR VERBINDING HET VERSCHIL MAKEN
- 117 > Uiteindelijk kunnen we het verschil maken bij de burger
WIM VAN LIESHOUT
- 125 > Innoveren moeten we echt samen doen
WIEGER DROOGH
- 130 > Competenties en kernwaarden van succesvolle duurzame bedrijven
INSPIRATIE

HOOFDSTUK

05

- 133 > DE AANPAK: VERBINDEN IN DE EIGEN REGIO
- 137 > We willen participatiekampioen worden
JOHN VERNOOIJ
- 143 > Gemeenten moeten hun rol in duurzaamheid nu gaan oppakken
JACQUELINE CRAMER
- 150 > Stappenplan De circulaire stad
INSPIRATIE
- 157 > Omdenken is de succesvoorwaarde van de circulaire economie
ALFRIDE GROENEWOLD
- 172 > Upcycling in de regio
INSPIRATIE
- 177 > AAN DE SLAG EPILOOG
- 179 > BRONNENLIJST

Thomas Rau, CEO van RAU en medeoprichter van Turntoo

Producenten die geen goederen meer verkopen, maar diensten leveren in gebruik. Consumenten die geen behoefte meer hebben aan bezit en aanschaf, maar aan performance. En producten die als voorraadkamers van herbruikbare grondstoffen fungeren. Dat is in de kern de visie van

DE WERELD LIGT OP DE INTENSIVE CARE

Thomas Rau, CEO van RAU en, samen met zijn partner Sabine Oberhuber, oprichter van Turntoo. Thomas Rau wil inspirerend zijn voor anderen en voorop lopen in de ontwikkeling van de circulaire economie. In 2013 won hij er de ARC13 Oeuvre Award mee, een toonaangevende prijs in de architectuur. Maar Rau kijkt liever niet achterom; alles draait om de toekomst en om de vraag: hoe kunnen we in een gesloten systeem – de aarde – een open maatschappij realiseren? "Laten we het daarover hebben."

SPELEN EN RITSELEN

Kunnen we erop vertrouwen dat de overheid regie neemt op de transformatie naar een circulaire economie? Volgens Rau niet. "Het systeem deugt niet en de mensen die het systeem aansturen, zijn er niet voor aangesteld om een nieuw systeem te ontwikkelen. We hebben het verkeerde verwachtingspatroon van de verkeerde mensen. Daarom denk ik dat de overheid die rol op dit moment niet kan spelen." Een voorbeeld is het SER akkoord. "In het akkoord staat met niet één zin beschreven waarom we naar 14 procent duurzame energie willen in 2020. Waarom bijvoorbeeld niet 18 procent? Of 35 procent? Ik denk dat Nederland een extreem voorbeeld is van hoe je kunt blijven ignoreren hoe de realiteit zich ontwikkelt." Het SER akkoord noemt Rau ook wel het Spelen En Ritselen akkoord. "De overheid heeft het perfecte spel gespeeld om de samenleving te instrumenteren voor het verkeerde doel. Het middel is zelfs tot doel verklaard. Blijkbaar voelen mensen in deze maatschappij zich gemachtigd om op deze manier met onze planeet te blijven omgaan. Ik dus niet."

“DEZE PLANEET GAAT NIET WACHTEN TOT DE VOLGENDE VERKIEZINGEN. DEZE PLANEET GAAT OOK NIET WACHTEN OP NIEUWE INZICHTEN. DAT HEBBEN VEEL MENSEN NOG NIET DOOR. MAAR DE TELLER LOOPT; NEDERLAND – EN EIGENLIJK MOET IK ZEGGEN: DE WERELD – LIGT OP DE INTENSIVE CARE.

INSPIREREND IS RAU ZEKER. TO THE POINT OOK.

Inspirerend is Rau zeker. To the point ook. In een van de open spreekruimten van zijn architectenbureau aan het Amsterdamse IJ vertelt hij in ferme taal over zijn passie voor een circulaire economie. Feitelijk is het geen passie. Het is een visie op het leven in de 21e eeuw. Rau kijkt met grote zorg naar het tempo waarin Nederland zich transformeert naar een circulaire economie. "We plegen rooibouw op onze maatschappij. Privatiseren wat maatschappelijk kapitaal is. Halen alles uit de aarde, raken alles kwijt."

“IK BESPEUR GEEN ENKEL BESEF DAT WE DE PLANEET AAN HET VERHANDELEN ZIJN.

Zeker niet bij de overheid. Ooit zullen we gaan transformeren en in een totaal andere samenleving leven. Maar komen we snel genoeg tot inzicht? Dat is de vraag." Rau ziet overeenkomsten met de mentaliteit in Oostbloklanden. "Het is de behoefte van de overheid om het huidige systeem continu aan te passen. Het is bezuiniging op bezuiniging. Maar we moeten toe naar een compleet andere vraagstelling: Hoe kunnen we het systeem veranderen om nieuwe behoeftes te faciliteren? Om te komen tot een planeet die levensvatbaar blijft? De overheid realiseert zich naar mijn mening nog niet dat we aan de vooravond staan van een destructieve, radicale transformatie. Het is nog een beetje van dit en een beetje van dat. Ik ben niet voor het optimaliseren van het verkeerde. Ik ben voor de introductie van het nieuwe."

PERFORMANCE BASED CONSUMPTION

Rau put hoop uit een toenemende druk vanuit de samenleving om te komen tot een ander soort maatschappij. "Als je kijkt naar de generatie jonge mensen, tussen de 18 en 30 jaar, dan hoor je ze zeggen: Hoezo een auto? Ik wil mobiliteit. Hoezo bezit? Ik wil toegang hebben tot performance. Er gaat een totaal nieuwe markt ontstaan en die moet gefaciliteerd worden." Volgens Rau is dat op zich niets nieuws. "Aan het einde van de 19e eeuw is het huren uitgevonden, simpelweg omdat mensen geen geld hadden om goederen te kopen. Vervolgens is het hele rechtssysteem aangepast om huren mogelijk te maken. Na de Tweede Wereldoorlog had niemand geld, maar wilde iedereen producten. Toen is het leasen uitgevonden. Ik denk dat we nu opnieuw op zo'n punt staan. De behoefte aan performance based consumption groeit. De verandering begint bij mensen – consumenten en ondernemers – die zich realiseren dat niets er voor de eeuwigheid is. Dan weet je dat je producten zo moet maken dat je er in een volgende fase weer iets mee kunt."

TURNTOO

Als CEO van RAU en als medeoprichter van Turntoo probeert Rau zelf veranderingen teweeg te brengen. "Turntoo heeft drie agenda's: 1. de wereld veranderen, 2. dit zo snel mogelijk realiseren en 3. met een zo groot mogelijke impact." Rau en de zijnen doen dit door het gedachtegoed maar ook het businessmodel van Turntoo in verschillende productiesectoren te positioneren. "We willen concreet zijn, laten zien wat werkt en hoe je daar geld mee kunt verdienen. Daarom zetten we in op concrete resultaten." Turntoo is geen leasen, geen huren, geen recycling en zelfs geen cradle to cradle filosofie. Bij leasen verschuift het eigendom van de producent naar de leasemaatschappij en bij huren wisselt het product steeds van eigenaar en worden bovendien de materiaalkosten doorberekend. Dit is bij Turntoo niet het geval; het product blijft eigendom van de producent, die slechts het gebruik doorberekent. Recycling gaat ervan uit dat een product ooit weer afval wordt,

terwijl Turntoo is gebaseerd op de visie dat een product nooit afval wordt. Het is een voorraadkamer van grondstoffen. Cradle to cradle en Turntoo zijn niet hetzelfde, maar sluiten wel goed op elkaar aan. Turntoo gaat een stap verder dan cradle to cradle: het businessmodel garandeert dat de grondstoffen ooit weer terugkomen bij de producent.

“IN EEN CIRCULAIRE ECONOMIE GAAN WE ANDERS PRODUCEREN, CONSUMEREN, FINANCIEREN EN ORGANISEREN. WE LEVEN IMMERS IN EEN GESLOTEN SYSTEEM: DE AARDE. DAARIN KUN JE NOOIT ONBEPERKTE GROEI REALISEREN. DUS MOETEN WE TERUG NAAR DE VRAAG HOE WIJ IN DIT GESLOTEN SYSTEEM EEN OPEN MAATSCHAPPIJ KUNNEN ORGANISEREN. DAT IS VOOR MIJ DE OPDRACHT VAN DE 21E EEUW.

Rau is niet geïnteresseerd in onderzoek naar wat haalbaar is. "Dat kan ik elke dag in de krant lezen. Wat mij interesseert, is wat nodig is om te veranderen. Dat is waar ik me mee bezig houd." Om die reden geeft hij via Turntoo lezingen en wordt hij veelvuldig gevraagd voor interviews. "Vijf jaar geleden zou ik nog via de nooduitgang horizontaal naar buiten zijn gebracht als ik mijn verhaal had verteld. Nu ga ik er mijn geld mee verdienen. Het geeft aan dat de discussie behoorlijk verandert."

'DEZE PLANEET
GAAT NIET
WACHTEN TOT
DE VOLGENDE
VERKIEZINGEN.
DE TELLER
LOOPT'

ALLEREERSTE ZIJNSREVOLUTIE

Die verandering betreft niet slechts een enkele verbetering. "We moeten alles van begin af aan opnieuw bedenken. We staan niet aan de vooravond van de zoveelste industriële revolutie. We staan aan de vooravond van de allereerste zijnsrevolutie in de mensheid. De relaties die wij hebben ten opzichte van alles wat ons zijn hier op aarde mogelijk maakt, gaan we definiëren." Ook daarom vindt Rau dat verandering van de samenleving geen politiek vraagstuk is, iets waar je voor of tegen kunt zijn. Hij pleit voor een brede maatschappelijke discussie waarin mensen groots gaan denken. "Waarom bijvoorbeeld moet een zorginstelling winst maken? Iedereen wordt eens ziek en iedereen gaat dood. Daar winst op willen maken is aan niemand uit te leggen. De enige kans die ik zie, is een gezamenlijk besluit om als rode vuurtoren van Europa vooraan te gaan staan en te zeggen: wij gaan de circulaire economie met nieuwe relaties invullen. Laten we daar aan gaan werken en dat zeven jaar lang. We sturen elke week een briefje naar Brussel om andere landen te informeren. Maar we worden de pijler in Europa in het anders organiseren. Helaas. We hebben niet eens een ondernemer in Den Haag zitten."

'IK BEN NIET VOOR HET OPTIMALISEREN VAN HET VERKEERDE. IK BEN VOOR DE INTRODUCTIE VAN HET NIEUWE'

SCHEIDEN POLITIEK EN LOBBY

Rau is realistisch genoeg om te beseffen dat transformeren tijd kost. "Ik heb niet de illusie dat ik morgen wakker word en dat Nederland dan een circulaire economie heeft geïntroduceerd. Sterker nog, we moeten met de inkomsten van de oude economie de nieuwe financieren. Dat vereist dat we de komende zeven jaren denken in een soort dualiteit. Maar laten we het gaan doen. Zo brengen we de hefboom langzaam naar de andere kant." Randvoorwaarde is het scheiden van de politiek en de lobby, volgens Rau. "De overheid is voor 75 procent afhankelijk van de niet duurzame samenleving. Bedrijven als Shell genereren in de huidige economie onze inkomsten. De discussie die ik wil voeren, haalt die financiële basis volledig onderuit." De sluiting van de Free Record Shops vindt Rau trendsetend. "Het systeem is veranderd en de Free Record Shops voegen geen waarde meer toe. Dat scenario wacht ook andere bedrijven, zoals aannemers, projectontwikkelaars en afvalbedrijven met afvalverbrandingsinstallaties. Het businessmodel van aannemers is erop gestoeld om meerwaarde te creëren door grondstoffen in een nieuwe context te plaatsen en die vervolgens volledig af te schrijven, tot nul. Een gebouw is feitelijk een waardevernietigingsmachine. Met dit produceren, consumeren en vernietigen komen we dus niet verder. Wat we moeten doen, is waardendepots creëren. Mijn jas of dit bureau is gemaakt van een fysieke grondstof. Alles wat fysiek is, is eindig. Die eindigheid moeten we koesteren. Dat betekent dat een grondstof tijdelijk in het ene product zit en kan worden aangewend voor het andere. Het moet zodanig gemaakt zijn, dat de grondstof gemakkelijk te herwinnen is."

'DE OVERHEID IS VOOR 75 PROCENT AFHANKELIJK VAN DE NIET DUURZAME SAMENLEVING'

GRONDSTOFFEN CREMATORIUM

Maar een afvalorganisatie bedrijft in de huidige economie winstmaximalisatie ten koste van grondstoffen, zo vindt Rau. "Dat vind ik de privatisering van maatschappelijk kapitaal. Men kijkt wat er nog uit afval kan worden gehaald maar als het te duur of te lastig wordt, wordt het de oven ingeschoven. Vervolgens noemt de overheid dat een proces van thermische recycling. Dat is toch van de gekke! Een afvalverbrandingsinstallatie is een grondstoffencrematorium. Het is gewoon einde oefening." Afval bestaat dus niet. "Als je een televisie in je woonkamer hebt staan en je wilt een andere, gooi je dat ding bij wijze van spreken uit het raam. Dan ligt het op straat en is het ineens afval; het is geen televisie meer. Afval is in mijn ogen dus een grondstof zonder identiteit. We moeten voorkomen dat überhaupt iets in de anonimiteit raakt. Daarom definiëren we bij Turntoo alle grondstoffen door voor elk product een grondstoffenpaspoort te maken."

DE INWONER BEGINT

Dat niet elk product per direct een waardendepot zal zijn, realiseert Rau zich. "Het is voor nu belangrijk dat we ten minste alles wat we niet meer nodig hebben, apart gaan verzamelen. Maar niet langer bij de afvalinzamelaar. Nu heeft de partij met de minste productkennis de maximale verantwoordelijkheid. Dat werkt niet. We moeten de verantwoordelijkheid neerleggen bij de producent. Die weet immers exact welke grondstoffen erin zitten." Wat Rau betreft wordt ook de consument – de inwoner van een gemeente – nauw betrokken bij dit proces.

“NEEM DE MILIEUSTRAAAT. WAT EEN INWONER DAAR DOET, IS EEN SOORT MEDITATIEVE OEFENING OP FYSIEK NIVEAU. OP HET MOMENT DAT HIJ GLAS, PAPIER, BLIK OF HOUT IN APARTE BAKKEN STOPT, REALISEERT HIJ ZICH WAT HIJ IN HANDEN HAD. EEN MILIEUSTRAAAT IS DUS EEN FANTASTISCH EDUCATIEF CENTRUM OM DE BURGER BEWUST TE MAKEN.

"Natuurlijk zijn er volgende bewerkingsstappen nodig, maar de inwoner begint. Het bewustzijnsniveau is dringend nodig om een nieuwe, circulaire economie te introduceren." Het zou volgens Rau zeer interessant zijn wanneer gemeenten wekelijks gaan publiceren welke waarden zijn verzameld door inwoners. "Het zou me blij verrassen als ik zou lezen: Deze week hebben we 84.000 euro aan grondstoffen ingezameld. Dank u wel, inwoners, want anders waren deze grondstoffen in de ovens verdwenen."

Terug naar het waarom van de transformatie. Rau: "Het is simpel. Iedereen kan zich afvragen: gaat het beter met mij dan het vroeger met mijn ouders ging? Dan zegt 95 procent: 'Yes'. De volgende vraag is: denk je dat jouw of mijn kinderen het ook beter zullen hebben dan jij? Dan zegt diezelfde groep: 'No'. Voilà. Dit is het probleem. Willen we er iets aan doen of willen we er niets aan doen?"

'IK PLEIT VOOR
EEN BREDE
MAATSCHAPPE-
LIJKE DISCUSSIE.
WANT:
WAAROM MOET
EEN ZORGIN-
STELLING WINST
MAKEN? DAT IS
NIET UIT TE
LEGGEN'

OVER THOMAS RAU

Thomas Rau (1960) volgde opleidingen in beeldende kunst en dans aan de Alanus Kunstacademie en studeerde architectuur aan de RWTH te Aachen. Het door hem in 1992 opgerichte architectenbureau RAU neemt actief deel aan de huidige internationale discussie over duurzaamheid, de ontwikkeling van energiebesparende technologieën en grondstoffenschaarste. Rau geeft zelf regelmatig lezingen in binnen- en buitenland. In 2013 plaatste dagblad Trouw hem op de vierde plaats in de Duurzame 100 en op nummer zes in 2014. In 2010 richtte hij samen met zijn partner Sabine Oberhuber Turntoo op. Dit bedrijf biedt en stimuleert oplossingen en diensten die niet langer zijn gestoeld op bezit, maar op prestatie en gebruik.